

Siniša Petković

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek

**KNJIGA I SLOBODNO VRIJEME : ZBORNİK RADOVA / MEĐUNARODNI
INTERDISCIPLINARNI STRUČNI SKUP, SPLIT, GRADSKA KNJIŽNICA MARKA
MARULIĆA, 24. RUJNA 2010. ; [UREDNIŠTVO ELLI PECOTIĆ... [ET AL.]. SPLIT :
GRADSKA KNJIŽNICA MARKA MARULIĆA, 2011.**

Zbornik „Knjiga i slobodno vrijeme“ obuhvaća radove s istoimenog međunarodnog interdisciplinarnog stručnog skupa, održanoga u Splitu 24. rujna 2010. godine. Članci tematiziraju kompletan knjižni svijet koji obuhvaća životni vijek knjige od njena nastanka do izdavanja, preko knjižnice kao najvažnijeg posrednika te naposljetku čitatelja. Devet objavljenih radova obuhvaćaju izvorne znanstvene članke, stručne radove i jedan esej. Radovi u Zborniku podijeljeni su u dva dijela od kojih je prvi usmjeren na znanstvene i stručne radove.

Prvi rad prof. dr. Anči Leburčić pod nazivom „Mladi i čitanje - knjiga kao element popularne kulture“ donosi interpretaciju mladih u društvu, s obzirom na njihovo slobodno vrijeme te dio slobodnog vremena koji se odnosi na čitanje. Autorica definira čitanje kao masovni fenomen, kulturna potreba, navika ili samo bijeg od stvarnosti te kulturu čitanja kao ukupnost manifestacijskih potreba, navika i interesa za knjigom i čitanjem, pri čemu odabir knjige reflektira duhovno bogatstvo čitatelja, njegov ukus, obrazovanje, društveni standard, mjesto na stratifikacijskoj ljestvici. Suvremena mladež usmjerena je na stvaralaštvo, usavršavanje, moralnu i etičku odgovornost, razvoj znanosti ih u tome podupire, a tehnologije omogućavaju zadovoljavanje trenutnih „kulturnih potreba“. U radu je naglašena važnost istraživanja, razumijevanja i tumačenja spoznaja o mladima kao o publici koja konzumira različite žanrove pop kulture. Pojam pop kultura često se miješa s pojmom kultura, no bez obzira što se pojmovi razlikuju granice između tih dvaju pojmova nestaju krajem 20. stoljeća. Mladi u pop kulturi biraju samo žanrove koji se temelje na ponavljanju ključnih elemenata sadržaja i opetovanoj formi, pa će birati medijski proizvod ili program ovisno o žanru. Pop kultura kao

najprofitabilnija ekonomska djelatnost, namijenjena je svim dobnim skupinama, ali su posebno zahvaćeni mladi. Naime slika u Hrvatskoj je malo izmijenjena, s obzirom na nezaposlenost i neizvjesnost te činjenicu da postindustrijska modernizacija nije toliko zahvatila naše krajeve, kultura ne pronalazi značajan broj istinskih sljedbenika. Autorica također navodi nedostatak slobodnog vremena što dovodi do toga da se mladi pretežito oslanjaju na suvremene medije, odnosno napuštaju forme tradicionalne kulture, što naposljetku rezultira opadanjem čitanja. Knjiga i čitanje imaju budućnost ako se afirmiraju kao aspekt životnih stilova mladih. Knjiga će opstati na novim e-formama, mediji će se međusobno dopunjavati. Stanje knjige ovisno je o kulturnim mehanizmima određene sredine.

U drugom radu pod nazivom „Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske“ doc. dr. sc. Ivanka Stričević i dr. sc. Srećko Jelušić donose prikaz istraživanja o čitateljskim navikama i informacijskim potrebama koji se primarno odnose na ulogu knjižnice, a kao cilj istraživanja navedeno je pružanje uporišta razvoju čitateljske kulture. Pad interesa za čitanjem i novi načini čitanja u digitalnom okruženju, nedostatak kompetencija pismenosti za život u informacijskom okruženju dovodi do potrebe za istraživanjem kulture pismenosti, što je potaklo Sveučilište u Zadru na znanstveni projekt. Istraživanje je usmjereno na utvrđivanje čitateljskih navika i informacijskih potreba djece, mladih i odraslih u Hrvatskoj, zatim na utvrđivanje problema u nakladničkoj mreži te odnos medija prema knjizi i čitanju. Autori kao bitne čimbenike kulturne pismenosti navode osiguranje pristupa informacijama i materijalima, tradiciju posjedovanja vlastitih knjiga, nacionalnu politiku promicanja čitanja, promotivne materijale o čitanju, materijale i modele edukacije za poučavanje pismenosti. Dosezanje kulturne pismenosti zahtijeva suradnju između institucija, programa i kampanja koje se bave čitanjem i pismenošću, zatim naglašavanje važnosti koja se pridaje pismenoj riječi u društvu te poticanje i razvoj pismenosti na najvišoj razini. Publikacije koje se bave poticanjem čitanja naglašavaju važnost istraživanja korisnika, obrazovanja i društvenih znanosti. Istraživanja ukazuju na sljedeće probleme: u Hrvatskoj se nedovoljno i nedovoljno dobro čita kako u spoznajnom tako u smislu odabranoga teksta. Zabilježen je opći pad interesa za čitanje, promijenjeni načini čitanja u digitalnom okruženju (fragmentirano i manje koncentrirano, selektivno i nelinearno), a Republika Hrvatska nema strategiju razvoja kulture čitanja. Naposljetku, rezanje troškova rezultiralo je većim korištenjem e-materijala. Autori navode kako knjižnice uvelike doprinose razvoju

kulture pismenosti jer djeluju kao mreža, one kao središnji posrednik proizvođača i čitatelja knjige imaju dobro osmišljen rad s korisnicima te mogu utjecati na poboljšanje odnosa prema tradicionalnim i e-publikacijama. Narodne knjižnice su te koje trebaju izraditi strateški plan informacijskog opismenjavanja i ukazati na njegovu važnost za uspostavu informacijskog društva.

Mr.sc. Martina Dragija Ivanović i doc.dr.sc. Nives Tomašević u sljedećem radu „Slobodno vrijeme i čitanje“ donose rezultate istraživanja o upražnjavanju aktivnosti slobodnog vremena i ulozi čitanja koje se promatra kroz četiri funkcije (funkciju razvoja, korisnosti, čitanja i bijega). Pretpostavka istraživanja odnosi se na razliku u čitateljskim navikama, kao rezultat razlika kulturnog ponašanja pri čemu je kulturno sudjelovanje uvjetovano pripadnošću društvenoj klasi koju određuje osnovni demografski profil ispitanika, dok je cilj istraživanja mjerenje stajališta o čitanju, determiniranje čitateljskih faktora, mjerenje sklonosti čitatelja prema književnim vrstama i žanrovima i prema razlozima zbog kojih se čita. Autorice navode četiri faktora, kao mjerni instrument istraživanja, zbog kojih se upražnjava čitanje, a to su individualni razlozi, korisnost, uživanje te bijeg od dnevnih briga i rutine. Također, napominju da je tranzicija društva uvjetovala tranziciju odnosa prema knjizi kao kulturnom dobru i kao proizvodu izdavačke djelatnosti. Jedan od glavnih problema nepostojanja znanstvenog pristupa istraživanju nakladništva u Hrvatskoj jest nepostojanje ozbiljnih znanstvenih istraživanja. Autorice navode neke sugestije za poticanje razvoja nakladništva u Republici Hrvatskoj: vraćanje povjerenja u nakladnika, izgradnja prepoznatljive nakladničke politike, naglasak na važnosti knjige kao kulturnog dobra, pronalazak optimalnog modela distribucijske mreže, prihvaćanje izazova izdavanja e-knjiga te revizija kriterija otkupa knjiga. U isto vrijeme stavovi ispitanika upućuju na potrebu sinkronizacije propagandnih aktivnosti s realnom vrijednošću knjige. Analiza nakladničke produkcije ukazuje na činjenicu da ne postoji profilirani nakladnički plan pri izdavačkim kućama te da se one sve više okreću komercijalnim naslovima i zanemaruju stvaranje kulturnog dobra kao dijela nakladničke zadaće.

U radu „Preduvjeti za stvaranje i razvijanje kulture čitanja u suvremenom društvu (knjiga i čitanje u Makedoniji)“ dr.sc. Angelina Banović Markovska postavlja pitanje čita li se lijepa književnost ili je ona u ozbiljnoj krizi s obzirom na poplave kiča i šunda te kako stvoriti zdrave uvjete i čvrste kriterije u okvirima obrazovnih, kulturnih i akademskih institucija kako bi mlada generacija mogla prepoznati dobru knjigu odnosno

razviti estetski ukus. Autorica naglašava važnost uloge državnih institucija u popularizaciji knjige i čitanja te medijsku zastupljenost knjige kao kulturnog fenomena. Kao komponente za održavanje i stvaranje knjige, ali i „kulture čitanja“ navode se sam čitatelj, društvo s razvijenom sviješću o važnosti čitanja i knjige, uloga obitelji i škole u stvaranju kulture i svijest o pravilnoj upotrebi slobodnog vremena, što dovodi do zaključka da, kakva je obrazovna kultura i akademska sredina, takva je i čitateljska publika. Ministarstvo kulture Republike Makedonije u Nacionalnom programu za subvencioniranje izdavaštva pokazuje da je svjesno važnosti tog segmenta, ali se zbog male naklade i skromnog plasmana velike inozemne kuće teško slažu sa sklapanjem ugovora s makedonskim izdavačima. Autorica kao problem navodi nedostatak ozbiljnih studija o interdisciplinarnim problemima kulturne industrije.

Kratak osvrt na suvremeni položaj i tretman pisca u Srbiji iznio je Slavoljub Stanković u svom ogledu „Srpsko čitanje i pisanje : ko to tamo (kome) piše?“. Autor definira medije kao slobodno tlo za neobrazovane i netaleirane kritičare, osrednje prikaze i nestručnu analizu. Istraživanje tržišta knjiga u Srbiji provedeno na zahtjev Narodne biblioteke Srbije 2006. godine iznijelo je najopsežnije i najpreciznije istraživanje na temu odnosa građana Srbije prema knjigama. Kao probleme koji su odgovorni za loše stanje knjige, pisca i nakladnika autor navodi probleme u Srbiji koji obuhvaćaju 1,3 milijuna funkcionalno nepismenih građana, samo 6,5% visoko obrazovanih, činjenicu da je nepismenih žena tri puta više od muškaraca te da više od polovine stanovništva nije kupilo ni jednu knjigu u posljednjih godinu dana, a 67% građana uopće nije član knjižnice. Što se tiče odabira literature najveća je razlika uočljiva po kriteriju spola, a što se tiče kvalitete pojedine knjige mišljenja su podijeljena u odnosu na domaće i strane čitatelje. Ispitanicima je knjiga je spora, dosadna, prevladana, nepotrebna. Tržište je u Srbiji malo, broj čitatelja još je manji, književna kritika nekompetentna, pisci nekritični, a produkcija velika. Pisci koji ne pišu po diktatu tržišta imaju veliki egzistencijalni problem te je potrebno napomenuti da prosječna naklada iznosi 1000 primjeraka, pri čemu se nameće pitanje „zašto srpski pisci pišu“. Kao korak naprijed autor navodi projekt Ministarstva kulture i izdavačke kuće „Geopolitika“ koji su pokrenuli ediciju „Srpska proza u prevodu“. Za daljnji razvoj kulture čitanja i nakladništva potreban marketing knjige (istraživanje tržišta, dobra distribucija reklamna kampanja, PR podrška i promocije).

Drugi dio zbornika čine pregledni članci koji donose rad četiri knjižnice kroz aktivnosti usmjerene na razvoj čitateljske kulture, a namijenjene različitim dobnim skupinama korisnika.

Mr.sc. Dijana Sabolović Krajina u svom radu „Uloga knjižnice u životnom ciklusu: promicanje čitanja i pismenosti u lokalnoj zajednici – praksa knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica“ predstavlja dinamičan i proaktivan pristup knjižničnim uslugama kojima se razvija, potiče i promiče čitanje i pismenost u lokalnoj zajednici, knjižnica se širi van zidova, a aktivnostima su obuhvaćene sve dobne skupine. Kao glavni cilj knjižnice navodi uspostavljanje veće kvalitete svakodnevnog života te socijalnu inkluziju ili uključivanje u život lokalne zajednice. Knjižnica tako provodi programe za sve dobne skupine: „Knjige za bebe“, pričaonica (igraonica za bebe i malu djecu do tri godine), pričaonica za predškolsku djecu, računalne radionice za predškolce i osnovnoškolce, kreativne radionice za djecu, „Igre, priča, sjećanja“ (susreti štićenika Doma za starije i nemoćne u Koprivnici i djece iz dječjeg vrtića), obilježavanje 8. travnja - Svjetskog dana Roma, obilježavanje 8. rujna - Međunarodnog dana pismenosti, „Dan otvorenih vrata knjižnice“, književni susreti, predavanja, tribine, knjižnična usluga za slijepce i slabovidne i susreti s najčitateljima. Što se tiče aktivnosti koje se održavaju izvan knjižnice, autorica navodi ljetne tržnice knjiga i akciju „Čitajte pod suncobranima“. Virtualne usluge knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ obuhvaćaju digitaliziranu knjižničku građu, uslugu „Pitajte knjižničare“, program „Bežični internet“ na svim odjelima knjižnice te Knjižnica na društvenim mrežama.

Sljedeći rad Jasne Kovačević pod nazivom „Programi za promicanje knjige i čitanja : primjeri dobre prakse u Knjižnici Bogdana Ogrizovića“ donosi pregled nekoliko kulturnih programa namijenjenih različitim kulturnim potrebama. Kao cilj knjižnice navedeno je ostvarivanje suvremeno opremljene javne knjižnice s jednakošću pristupa građi i svim knjižničnim uslugama uz besplatan upis svih zainteresiranih te knjižnicu kao edukativno i kulturno središte. Projekt „Zagrijavanje do 27“ pod vodstvom Sime Mraovića i Romana Simića Bodrožića aktivnost je pri kojoj neafirmirani pisci čitaju svoja djela, a sve je popraćeno književnim kritičarima i izdavačima. Rezultat ovog projekta očituje se u tome što su već nekoliko mladih pisaca objavljene knjige. Sljedeća aktivnost pokrenuta je 1999. godine a odnosi se na Radne nedjelje ljetom od 17 do 21 h. U ovo vrijeme korisnicima je omogućeno besplatno korištenje Interneta i brojnih naslova tiska na stranim jezicima. Ova aktivnost rezultirala je pojavom nove skupine korisnika, a to su

turisti. Sljedeći projekt tribina pod nazivom „Paralelni svjetovi“ održava se pod vodstvom urednika Kristijana Vujičića koji na tribinu dovodi ugledna imena kulturne javnosti te sveučilišne profesore koji se referiraju na recentnu publicističku građu. Osim navedenih programa Knjižnica održava uspješnu suradnju s vrtićima, osnovnim i srednjim školama i fakultetima, a od dodatnih usluga nudi pomoć u pretraživanju informacija na internetu, pomoć pri pisanju sažetaka, referata i diplomskih radova te pomoć u prijevodima.

U radu „Djelatnosti za promicanje čitanja u matičnoj Knjižnici Kamnik“ autorica Breda Podbrežnik Vukmir navodi tri aktivnosti i projekta knjižnice Kamnik namijenjene aktivnom promicanju čitanja i čitateljske kulture. Pri planiranju djelatnosti za razvoj kulture čitanja djelatnici su se oslanjali na Strateški plan knjižnice Kamnik (2008-2012), a kao glavni cilj razvijanja aktivnosti navode zadovoljstvo korisnika. Prvi projekt „Čitateljski mozaik“ namijenjen je budućim mladim roditeljima, a obuhvaća preporuku literature koja se nalazi u knjižnici, a korisna je mladim roditeljima kako bi se bolje snašli u novonastalim uvjetima. Osim toga, u suradnji s Patronažnom službom, novim roditeljima dijele se informativne knjižice o projektu, važnosti čitanja i korisnoj literaturi te besplatan upis u knjižnicu, čime se nastoji navesti roditelje da čitaju djeci, odnosno da stvaraju nove čitatelje. Autorica navodi čitanje kao potrebnu obrazovnu vrijednost. Sljedeća aktivnost „Ljetno obiteljsko natjecanje“ namijenjena je obiteljima sa školskom djecom. Roditelji i djeca zajedno čitaju odabrane knjige s ciljem povećanja posudbe, dolaska novih članova, razvoja i jačanja čitanja. A kao motivacija obiteljima s najviše pročitanih knjiga dijele se nagrade. „Bibliopedagoške djelatnosti“ namijenjene su osnovnoškolcima, pri čemu je uspostavljena suradnja sa školama da bi se knjižnica doživljavala kao važan prostor cjeloživotnog učenja kao i potpora formalnog učenja i važan izvor čitanja u slobodnom vremenu. Kao ciljeve za budućnost Knjižnice Kamnik autorica navodi razvoj usluga i aktivnosti namijenjenih promociji čitanja kod tinejdžera i odraslih.

Posljednji rad u zborniku pod nazivom „Programi i usluge namijenjeni promicanju knjige i čitanja : Gradska knjižnica Marka Marulića Split“ Katarine Krolo Žužul predstavlja programe i usluge koje su privlačile i još privlače brojne korisnike, zatim načine na koje je korisnicima olakšano korištenje i snalaženje u knjižnici te načine na koje je knjižnica prilagođena njihovim potrebama. Programi i aktivnosti podijeljeni su na programe i usluge namijenjene djeci („Zima u knjižnici / Ljeto u knjižnici“, „Slikovnica

mojeg djetinjstva“, tombola i čitanje s poznatim Splitsanima, suradnja s TBF-om), programe i usluge namijenjene odraslim korisnicima (putopisna tribina „Tamo, tamo da putujem“, „Dani kultura u knjižnici“, izdavačka djelatnost, digitalizacija građe iz zavičajne građe „Spalatine“), približavanje građe korisniku i individualizirani pristup, promotivne aktivnosti te suradnja s udrugama i volonterima.

U današnjem digitalnom okruženju knjižnice se nalaze u situaciji u kojoj nastoje širiti kulturu čitanja i knjige, kako u njenom tradicionalnom obliku, tako i u suvremenom elektronskom okruženju. Radovima u ovom zborniku ukazana je važnost čitanja u suvremenom društvu, posebice čitanje u slobodno vrijeme kao odraz interesa, potreba, kulture i čitateljskih navika.